

بررسی فلسفه سیر کثرت به وحدت و وحدت به کثرت در کاربردی معماری ایرانی؛ نمونه موردی: کاربردی حمام گنجعلی خان

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۳/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۴/۲۵

کد مقاله: ۶۸۱۵۴

زهرا گنجی صفار^{۱*}، حامد گنجی صفار^۲، فاطمه خزاعی^۳

چکیده

در معماری ایرانی یکی از مهمترین بحث کاربردی است که توجهی چندان به مفهوم فلسفی و معنایی آن نمی‌شود. کاربردی‌ها در بیشتر بناها به شکل موثری عمل کرده‌اند و همچنین در بناهایی که استفاده از پنجره و دیوارها ممکن نیست مثل بازارها یا بناهای قدیمی استفاده می‌شده است. معماران در قسمت خورشیدی کاربردی روزنه‌هایی ایجاد می‌کردند که عبور نور و تهویه را به بهترین شکل ممکن انجام دهند که همه این گفته‌ها اهمیت موضوع را می‌رساند و همچنین بحث فلسفه که به دور از نگاه به شکل و فرم و کالبد کاربردی مفهوم و معانی زیادی دارد که توجه کردن به آنها به معماری ایرانی کمک بسزایی می‌کند و همچنین تاثیر آن بر ذهن مخاطب آن بنا است که به خوبی قابل مشاهده است و همینطور شکوه و جلال آن بنا را دو چندان می‌کند هدف از این تحقیق هم تاثیر این حس فلسفی و سیر از کثرت به وحدت کاربردی است که نسبت به درک مخاطب از این موضوع آن را به خوبی حس می‌کند روش تحقیق ابزارهای جمع آوری اطلاعات است و بر اساس مطالعه تحقیقات پیشین که در این زمینه بوده است می‌باشد. در نهایت با توجه به نتیجه ای که گرفته شده می‌توان گفت در معماری معنا و مفهومی است که انسان را در سمت و سوی حقیقت و عالم روحانی می‌آید و باعث اتصال با وجود حق می‌باشد و حرکت کاربردی در بنا از کثرت به سوی وحدت به خوبی این معنا را که به عنوان یک آفرینش معماری هست به مخاطب خود می‌دهد

واژگان کلیدی: وحدت، کاربردی، گنبد، معماری ایرانی

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، واحد کرمان، دانشگاه آزاد اسلامی، کرمان، ایران

۲- کارشناسی ارشد معماری، گروه معماری، موسسه آموزش عالی بعثت، کرمان، ایران (نویسنده مسئول)

Hamed.ganji.saffar74@gmail.com

۳- هیئت علمی، گروه معماری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرمان، ایران

معماری ایرانی یکی از غنی‌ترین معماری‌هاست که بتوان در جایی سراغ گرفت، معماری ایرانی زمینه تجلیه بنیادی‌ترین و مهم‌ترین اصل سنت ایرانی یعنی اصل وحدت و مرکز گرایی در معماری است، مرکز گرایی سیر از کثرت به وحدت است مرکز گرایی را در گنبد و پلان دایره‌ای از عناصر کاربردی هستند می‌توان دید که آدمی را از صور هنری‌اش و سرمشق قرار دادن آنها باعث خلق صور هندسی می‌شود که نسبت به مرکزشان قرینه اند و نمادی از وحدت را نشان می‌دهند. نادر اردلان وحدت را آغازگر حرکات اساسی از میان ابعاد فضا می‌داند و نقطه که شکل معینی دارد حرکت میکند و خط تشکیل میشود، بعد سطحی سه‌گوش و پس از آن ساده‌ترین و ابتدایی‌ترین جسم یعنی هرم سه‌گوش بعلاوه در نظم عینی مربوط به پیچیدگی دروی وحدت مربوط به عبور وحدت تقسیم ناشدنی به وحدت در کثرت یا کثرت در وحدت هیچ نمادی بهتر از ردیف‌هایی از پیکره‌های هندسی منتظمی نیست که درون یک کره جای گرفته است. در مقالاتی که بررسی شده است مطالعاتی در حوزه نقوش هندسی و اسلیمی نقش و نگارهای منحنی اصول مفهومی وحدت و نقش‌های کاربردی شده است. ما در این مقاله سعی کردیم مروری بروی هندسه و اجزای تشکیل دهنده کاربردی و رابطه اجزا با یکدیگر برای رسیدن هر یک از اجزا به وحدت و در نهایت رسیدن کل مجموعه کاربردی به وحدت، متکثرهایی که به وحدت میرسند داشته باشیم. ابزارهای جمع‌آوری اطلاعات و روش تحقیق این پروژه استفاده از منابع کتابخانه‌ای مقالات و نوشتارهای محققین است. اکنون در روش تحقیق خود دو فرضیه را مطرح می‌کنیم تا به بهترین نحو به پاسخ یکی از سوالات خود برسیم:

- ۱- چه عواملی باعث سیر کثرت به وحدت در کاربردی می‌شود؟
- ۲- آیا در کاربردی می‌توان به مفهوم وحدت و کثرت رسید؟

۲- بررسی موضوع

۲-۱- نقوش و کاربردی

وحدت به معنای باهم یکی شدن است، مهم‌ترین جنبه سپری وحدت این است که کل نسبت به اجزا غالب باشد. برای این امر باید به کل توجه کرد تا اجزا به یک سازمان تبدیل شوند. معماری ایرانی یکی از غنی‌ترین معماری‌هاست که بتوان در جایی سراغ کرد با در نظر گرفتن بنیادی‌ترین اصل سنت اسلامی یعنی اصل وحدت و تلاش برای درک این موضوع که معماری ایرانی در دوره‌ی اسلامی تا چه حد مطلوب خود را در تلفیق همه‌ی جنبه‌هایش برای نیل به این وحدت می‌جست کاربردی نظام ساختمانی است که دارای باریکه‌های متقاطع ستاره وار است این نظام الگویی شاخص در سقف معماری سنتی به کار می‌رود. (ریسی و همکاران ۱۳۹۳) این نظام ساختمانی مبتنی بر دانش دقیق معماران بر علم ریاضی است. از کاربردی‌های مهم کاربردی در معماری ایرانی استفاده از آن در محل انتقال گنبد است.

اصل تقارن در معماری مرکز گراست. مرکز گرایی سیر از کثرت به وحدت است. مرکز گرایی در گنبد و پلان دایره‌ای از عناصر کاربردی است که آدمی را از راه صور هنری‌اش و با سرمشق قرار دادن آن‌ها باعث خلق صور هندسی میشود. که نسبت به مرکزشان قرینه اند و نمادی از وحدت را نشان میدهند که نخستین اصل اسلام است. نقوش در معماری اسلامی ایران نقش و جایگاه ویژه‌ای دارد (زمرشیدی، ۱۳۷۶) تاکید میکند که نقش در همه‌ی بنا‌ها معماری ما را صورتی مینماید و آن را به طور کلی از آثار معماری دیگر به کلی متمایز مینماید. نقش هندسی که نام آن را گره مینامند یک شاخه از هنر نقش پردازی اسلامی را تشکیل میدهد. این نقوش دارای نظمی وحدت‌آفرین با انتظامات مرکزی محوری تاکید میکند و بنا را تبلوری از نظم هندسی جلوه میدهد (فرشته نژاد، ۱۳۷۶) امینی بدر، ۱۳۹۵ اسلیمی را نقش و نگاری مینداند که شامل خطوط پیچیده منحنی‌ها و قوس‌های دورانی مختلف که حاصل انتزاعی کردن نقش مایه‌های گیاهی و جانوری است. اسلیمی را گاه به عنوان نقشمایه اصلی در تزیینات داخلی گنبد‌ها به کار می‌برند. فضای داخلی گنبد در راس خود به مرکز واحد ختم میشود در صورت یکپارچه شدن این نقوش مفهوم ممکن وحدت وجود را القا میکند. کاربردی پوششی است برای سقف و اکثر مواقع به صورت اسکلت پوشش دوم و کوتاه تر نسبت به سقف اصلی است و گاهی برای سقف اصلی نیز مورد استفاده قرار می‌گیرد.

- نقش‌های کاربردی در فضاهای داخلی
- مردم وار کردن فضاهای داخلی و ایجاد تناسباتی انسانی در آن
- ایجاد روش مناسب برای پوشش اصلی
- عایق کردن فضای داخلی از نقطه نظر حرارتی
- مرتبط ساختن خطوط عمودی به خطوط منحنی شکل هماهنگ و چشم نواز (پیر نیا، محمد کریم، بزرگمهری، زهره، هندسه در معماری، ۱۳۷۱)

با استفاده از خطوط منحنی خوشایند که خطوط سخت عمودی دیوارها را با بالا به سوی لایتناهی به هنرمندانه ترین صورت ممکن هدایت کرده است (کشش به سوی مطلق از زمین سخت و بی روح انگیزه ای برای پیدایش کاربردی است) (پیرنیا، محمد کریم، بزرگمهری، زهره، هندسه در معماری، ۱۳۷۱) کاربردی نظام ساختمانی است که دارای باریکه های متقاطع ستاره وار است این نظام الگویی شاخص در سقف معماری سنتی به کار می رود. (ریسی و همکاران، ۱۳۹۳) این نظام ساختمانی مبتنی بر دانش دقیق معماران بر علم ریاضی است. از کاربری های مهم کاربردی در معماری ایرانی استفاده از آن در محل انتقال گنبد است.

۲-۲- وحدت

وحدت معماری اسلامی نه فقط به وحدت عالم هستی و بالاتر از آن به وحدت الهی مربوط است. بلکه با وحدت زندگی فرد و جامعه نیز ارتباط دارد. اصل وحدت در ساختار و اجزای معماری اسلامی نقش مهمی دارند در نقوش نقش های اسلامی سرشار از معانی اند و نمایانگر رجعتی است که هر زمان وقوع میابد. (اصل وحدت به کثرت و کثرت به وحدت). (امینی بدر، ۱۳۹۵؛ نادر اردلان، ۱۳۹۱) از میان آفرینش های انسانی، معماری را جامع ترین هنر دانسته و معتقد است که در هنرها موقعیت محوری وجود دارد معماری نمایش دهنده ی گونا گونی ابزار و تعدد حالت رسیدن به وحدت است. (رهنورد، ۱۳۸۸) با مطرح کردن بحث وحدت اشاره میکند که وحدت در هماهنگی و انسجام عالم کثرت و در نظم و توازن انعکاس مییابد. کالبدی ترین رده مفهومی اصل وحدت به فضای معماری مرتبط میشود یعنی فضا در معماری دارای وحدت است فضای معماری که دارای وحدت است در اصول زیر بررسی میشود:

- اصل محور بندی فضایی
  - اصل مرکز گرایی
  - اصل رده بندی با سلسله مراتب
  - اصل استقلال فضاها در عین وحدت آنها
  - اصل سامان بندی حرکت در درون فضا
  - اصل تقدم درونگرایی بر برون گرایی
  - اصل سیر از هندسه آفاقی در شهر به هندسه انفسی در معماری (روزبه، ۱۳۹۴)
- وحدت را از اصول بنیادی معماری میدانند و میپندارند وحدت زمانی معنی پیدا میکند که اجزا گوناگون را برای رسیدن به هدف ویژه سامان بدهیم. به نظر نصر نمود وحدت در معماری به صورت کاملاً تجریدی و انتزاعی است و بهترین نمود آن به صورت اصالت فضای خالی در معماری اسلامی تجلی می یابد. اما استفاده از نماد گرایی هندسی و تمثیل پردازی های انتزاعی از دیگر راه های ممکن برای بیان این مفهوم در معماری اسلامی است که گاه به صورت تزیینات سطح بنا را میپوشاند و گاه در عناصر کالبدی به صورت نمادین قرار میگیرد. اما کالبدی ترین رده ی مفهومی اصل وحدت مربوط به فضای معماری است یعنی خود فضا به غیر از شکل و فرم در معماری اسلامی دارای وحدت است.

۲-۳- عوامل سیر کثرت به وحدت یا وحدت به کثرت در کاربردی:

۱- اصل مرکز گرایی در معماری سنتی اسلامی: مرکز گرایی سیر کثرت به وحدت را تامین میکند در گنبد (فرم دایره ای گنبد در کاربردی) این مرکز گرایی دایره (معنایی) تجلی کننده مرکز حقیقی هستی است. یعنی وصول از کثرت مخلوقات به وحدت ذات الهی. (اردلان، بختیار، ۱۳۸۰)

۲- اصل تقارن در معماری مرکز گرا: "طبق نظر الکساندر کلیت جهان نظامی حاوی تقارن ها و مراکز است که در معماری سنتی و اسلامی شاهد تقارن حجمی و پلانی هستیم". داراب دیبا قرینه سازی را لازمه ی استواری و قوام در فرهنگ سازی میدانند. مرکز گرایی سیر از کثرت به وحدت است، مرکز گرایی را در گنبد و پلان دایره ای میتوان دید که باعث خلق صور هندسی میشود که نسبت به مرکزشان قرینه اند و نمادی از محدث را نشان میدهند."

۳- جایگاه نور در فرهنگ ایرانی و هنر و معماری اسلامی: معماران مسلمان برای تجلی اندیشه وحدت در آثارشان از ابزار گوناگون بهره گرفته اند. تیتوس بوركهات در این زمینه به سه مورد اشاره میکند:

- هندسه که وحدت را در نظم فضایی جلوه گر میسازد.
- وزن که وحدت را در نظم دنیوی و نیز غیر مستقیم در فضا نمودار میسازد.
- روشنایی که نسبت آن با شکل های قابل رویت مانند وجود مطلق است به موجودات محدود.

هیچ نماد و مظهری مانند نور به وحدت الهی نزدیک نیست بدین جهت است که هنرمندان اسلامی میکوشند تا در آنچه می آفرینند از این عامل به متتها حد ممکن بهره گیری کنند. کاربردی، مقرنس، رسمی بندی، یزدی بندی، هم گونه ای جلب کردن و پخش کردن نور است به درجات دقیق و باریک همچنین این هتم در زیبایی شناسی اسلامی در مورد نور مطرح کرده که نور موجد حسن است و لذا شمس و قمر و کواکب نیکو جلوه کنند با آنکه نور تابان هیچ عاملی در آنها نیست که به سبب آن جمیل نیکو نمایند پس نور خود موجد حسن است. نور در ادیان و مذاهب مورد احترام بوده و در دین زرتشت تفسیر هستی، فرشته شناسی، و

تقدس آتش بر مبنای نور بوده، در دین یهود اولین مخلوق خدا نور است در مسیحیت عیسی خدا نور ویا پدر نورهاست در اسلام نیز بر معنویت نور تاکید شده است. (بورکها، ۱۳۹۳)

"نور از دیدگاه تادائو اندو: نور سرچشمه ی وجود هستی است. اجسام در مرزهای روشنی و تاریکی است که معنی پیدا میکنند نور به اجسام استقلال میدهد." "

نور از دیدگاه لویی کان: از نظر هنر معماری هیچ فضایی واقعی نیست مگر آنکه از نور طبیعی برخوردار باشد. نور در حکمت عرفا: به نظر سهروردی تمام مراتب هستی و درجات معرفت و آغاز و انجام عالم و سعادت و نیکبختی انسان جزو تطورات نور است و همه انوار تجلی نورالانوار است."

"نور در حکمت سهروردی: هیچ چیز به اندازه نور بی نیاز از تعریف نیست در جهان هستی چیزی ظاهر و روشن تر از نور نیست. حقیقت نور بسیط است و جنس و فصل و حدو معرف ندارد."

یکی از نقوش هندسی نمادین برای نمایش نور در هنر شمشه است. (نوعی طرح ستاره ای یا خورشید مانند نزدیک به دایره) این پرتو افکنی به خوبی در بدنه گنبد ها دیده میشود همچنین مقرنس تمثیلی از فیضیان نور در عالم مخلوق خداوند است و نمایانگر نزول نور اسمانی بر گستره عالم خاکی و مهم ترین مظهر تجلی معماری اسلامی که نمادی از وجود و عقل الهی که به درون ماده نفوذ و تبدیل به صورتی شایسته میشود.

۴- ماهیت رنگ در عرفان اسلامی: رنگ همیشه بستگی به نور دارد. رنگ در جهان همنشین بی بدیل نور است یا صورت متکثر نور واحد. نمادین ترین تمثیل در تجلی کثرت در وحدت. زیرا از یک سوی رنگ همان نور است (وحدت) و از سوی دیگر بنا به تجزیه تجلیات مختلف متولی میابد (کثرت). ذات متعالی، مجرد و بی رنگ نور که خود نماد کامل وحدت است با رنگ تجسم میابد و عالم رنگ جهت دهنده سیر و سلوک است انچنان که دیده میشود رنگ در تزئینات و طراحی داخلی کاربردی و گاهی اوقات در صورت لزوم در شیشه های رنگی روشن شدن استفاده میشود. (محمودی زرنندی، غفراللهی، ۱۳۹۵)

۵- ریتم در هنر و معماری اسلامی: ریتم به تکرار منظم و هماهنگ خطوط اطلاق میشود. ریتم پایه ی اکثر بناها خصوصا بناهای اسلامی بوده، ریتم به کار رفته در طراحی نقوش هندسی و اسلیمی و محراب ها، مقرنس سازی، کاربردی، یزدی بندی و کتیبه ها نشانه تاکید انسان به عرفان الهی و نظم و وحدت وجودی خداوند است. (تلاش برای دستیابی به عناصر ریشه ای در درک و احساس ما از وحدت).

۶- اسلیمی ها عنصر وحدت بخش در هنر اسلامی: هنر اسلامی یک هنر ابستره است یعنی هنری که در همه جا یک رنگ و نقش دارد و توجه را از کثرت به وحدت که همان معنای توحید باشد میبرد. تزئینات و هندسه در معماری تنها ابزاری برای نیل به مقصودی نیست بلکه خود مقصود و معنایی نهفته در معماری و قاعده ای زیبا شناختی برای ان است. بن نباید صرفا استخوانبندی هندسی داشته باشد بلکه در غایت الامر باید هندسی به نظر برسد. در پیچاپیچی هندسی بی گمان عقلانی ترین راه شمرده میشود زیرا که این نقش اشاره ای آشکار است بر اندیشه یگانگی الهی یا وحدت زمینه و پایه گوناگونی های بیکران جهان است. در واقع وحدت در ورای مظاهر است، سرشت ان مجموع کل است. همه را فرامیگیرد و وجود دومی بر جا نمیگذارد.

۷- معمار اسلامی: معمار اسلامی سه اصل عمده را مد نظر خود قرار میدهد، اصلها عبارتند از: تاکید بر منطق استقرار- تقلید به احکام فقهی- اشاره به توحید در عالم مادی (از طریق به کار گیری هندسه) باید اذعان نمود که وحدت هسته مرکزی تفکر معمار مسلمان را تشکیل میدهد. زیرا توحید ملاک اساسی اسلام بودن است و توحید به صورت ایجاز در گفته اسمانی (لا اله الا الله) تجلی یافته و وحدت در ذهن هنرمند کل بنا را یک چیز میکند، و انسان خودش مظهر وحدت در کثرت است. (نصر، ۱۳۸۰)

۸- مصالح، فنا پذیری، وحدت: اجر (خشت) یکی از مصالحی است که در کاربردی مورد استفاده قرار میگیرد وقتی که به ساخت اولیه اجر بنگریم متوجه وجود خاک در اجر میشویم این مصالح زمانی که به حالت اولیه خود باز میگردد به خاک تبدیل میشود، انسان نیز در نهایت به خاک بر میگردد، گیاهان، نباتات و همه موجودات متکثرهایی هستند که در نهایت یک چیز میشوند و به وحدت و عالم غایب میرسند.

۹- مفهوم مربع در معماری اسلامی: زمينه چهارگوش نماد زمین و سکون است و با زمین مطابقت دارد. بورکها این زمينه را نمودگار کیهان میداند که چهار رکن ان در چهار کنج بنا به عنوان اصول و مبادی و در عین حال روحانی و جهانی محسوب میشوند. این زمينه دارای تقارن نیز میباشد، (وحدت در محوریت با تاکید بر مرکزیت) با ساخت صور هندسی که نسبت به مرکزشان قرینه اند نمادی از وحدت را به دست میدهد که اشاره به نخستین اصل اسلام یعنی توحید دارد. (بورکها، ۱۳۹۳)

۳- روش تحقیق

ابزارهای جمع آوری اطلاعات و روش تحقیق این پروژه استفاده از منابع کتابخانه ای مقالات و نوشتارهای محققین و همچنین مشاهده میدانی نمونه موردی است در ابتدا با استفاده از منابع کتابخانه ای و مقالات به بررسی مبانی و مطالب گفته شده در زمینه

فلسفه کثرت در وحدت و معماری کاربردی پرداخته ایم و در ادامه با مشاهده میدانی نمونه موردی عوامل یاد شده در سیر کثرت به وحدت کاربردی حمام گنجعلی خان پاسخگو خواهیم بود.

اکنون در روش تحقیق خود دو فرضیه را مطرح می‌کنیم تا به بهترین نحو به پاسخ یکی از سوالات خود برسیم

۱- چه عواملی باعث سیر کثرت به وحدت در کاربردی حمام گنجعلی خان می‌شود؟

۲- آیا در کاربردی حمام گنجعلی خان می‌توان به مفهوم وحدت و کثرت رسید؟

۴- یافته‌ها

یافته های پژوهش در جدول ۱ ارائه شده است:

جدول ۱- تحلیل و بررسی اجزا کاربردی حمام گنجعلی خان (ماخذ: نگارنده)

ردیف	اجزا	عکس	شرح	وحدت به کثرت
۱	اصل مرکز گرایی در معماری سنتی		مراد از مرکز همان مرکز حقیقی عالم است. که در اصل اساسی توحید متجلی شده است. پدید آمدن هنر همواره مبتنی بر فهم خاص هنرمند از عالم است که در کاربردی های حمام گنجعلیخان به نحو ساختار گونه ای شاهد این فهم و هنر هنرمند برای وصول از کثرت به وحدت هستیم.	+
۲	اصل تقارن در معماری مرکز گرا		تقارن را میتوان در یک عنصر از بنا (کاربردی حمام گنجعلیخان) دید. هر یک از این کاربردی ها تک عنصر های متقارنی هستند که همواره هر کدام قرین وحدت اند ولی در کل مجموعه (حمام) نامتقارنی را تشکیل میدهند.	+
۳	جایگاه نور در فرهنگ ایرانی و هنر و معماری اسلامی		نور جلوه خداوند است که حضورش در معماری اسلامی تجلی میابد. نور همواره نمادی از عالم ملکوت و معنا بوده که معمار حمام با آگاهی از نقش نور و انعکاس آن در ابها سعی در ایجاد هماهنگی و تناسب و زیبا تر جلوه دادن این نماد در کاربردی های حمام است.	+
۴	ماهیت رنگ در عرفان اسلامی		رنگ در هنر جنبه کیمیایی داشته، هر رنگ دارای رابطه ای خاص با اندر احوالات درونی انسان است. در هنر اسلامی نور و رنگ نمود دیگری پیدا می‌کند. رنگ سفید نماد وجود مطلق و گواهی بر وحدت در کثرت است که در کاربردی ها و سقف حمام دیده میشود و معمار سعی بران داشته که برای نمود وحدت و کثرت از این رنگ استفاده بنماید.	+
۵	ریتم در هنر و معماری اسلامی		حرکت یکی از مفاهیم بنیادی در معماری ایرانی است که معمار تلاش کرده تا آن را در کاربردی ها به بهترین شکل ممکن نشان دهد. درک فضا متکی به حرکت است. حرکت خطوط، اشکال، رنگها باعث تکرار منظم آن عنصر است که نشان دهنده تاکید بر عرفان الهی و نظم و وحدت وجودی خداوند.	+
۶	اسلیمی ها عنصر وحدت بخش در هنر اسلامی		هندسه و نقوش اسلامی یکی از ابزار مورد نیاز هنرمند و معمار است که بتواند اصل وحدت وجودی را در کاربردی بیان کند. اسلیمی ها شاخه های متکثر طبیعی تحرک یافته ای هستند که به سوی رشد و وحدت و کمال سیر صعودی دارند به سوی لایتنهای از زمین سخت	+

ردیف	اجزا	عکس	شرح	وحدت به کثرت
۷	معمار اسلامی		استاد سلطان محمد معمار یزدی با آگاهی کامل از فن معماری و با ابتکار و ابداعات خاص خود و الهام از عقیده دینی این فضای معماری باشکوه را جاودانه بخشیده سعی بر آن داشته تا اصل وحدت و کثرت را در ساختار و اجزای کاربردی نشان دهد. باید اذعان نمود که وحدت در ذهن هنرمند کل بنا را یک چیز میکند سلطان محمد یزدی خودش مظهر وحدت در کثرت است.	+
۸	مصالح، فنا پذیری وحدت		مصالح استفاده شده در کاربردی حمام، اجر، گچ، سنگ، کاشی های زیبا است.	+
۹	مفهوم مربع در معماری اسلامی		عدد چهار گویای چهار جهت آسمان است. نماد سکون و زمینه شکل گیری کاربردی است که معمار از این زمینه برای ساخت کاربردی استفاده کرده. در این مفهوم هندسی چهار گوش اصل تقارن و مرکز گرایی را مشاهده میکنیم که تاکید بر وحدانیت را نشان می دهد.	+

۴- نتیجه گیری

افرینش در معماری خلق معنا و معنویت است که انسان را در سمت و سوی حقیقت و عالم روحانی وجود خود که در اتصال با وجود حق میباشد، قرار داده و او را در محضر عالم الله مستقر میسازد. (به طور مثال کاربردی یک نوع افرینش معماری محسوب میشود. که انسان را به بالا به سوی لایتناهی به هنرمندانه ترین صورت ممکن هدایت کرده است، کشش به سوی بالا به سوی مطلق از زمین سخت و بی روح انگیزه ای برای پیدایش کاربردی است.

تمامی عواملی که تا کنون در این مقاله ذکر شده اند در ساخت و شکل گیری کاربردی نقش دارند هر کدام از این عوامل به طریقی نمودار سیر کثرت به وحدت، و وحدت به کثرت میباشند. اصل وحدت در ساختار و اجزا معماری اسلامی نقش مهمی دارند. لازم بود که در این مقاله برای پاسخ دهی به سوالات و فرضیات خود هر یک از عوامل و اجزاء را تک تک به صورت مجزا از کثرت به وحدت میرساندیم تا در نهایت کل مجموعه و فضای کاربردی به وحدت رسد.

منابع

۱. امینی بدر، فدرآ، ۱۳۹۵، بررسی نقش وحدت گرایی در تزئینات معماری دوران اسلامی
۲. چم سورکی، بهرام، ۱۳۹۴، بررسی تاثیر حس وحدت در عین کثرت در معماری ایرانی اسلامی
۳. اردلان، نادر، بختیار، لاله، ۱۳۸۰، حس وحدت ترجمه حمید شاهرخ
۴. زمرشیدی، حسین، ۱۳۶۵، گره چینی در معماری اسلامی و هنر های سنتی
۵. رهنورد، زهرا، ۱۳۷۷، مقدمه ای بر حکمت هنر اسلامی
۶. پیر نیا، محمد کریم، بزرگمهر، زهره، ۱۳۸۵، کتاب هندسه در معماری
۷. شعر باف، اصغر، ۱۳۸۵، کتاب گره و کاربردی
۸. نصر، حسین، ۱۳۸۰، هنر و معنویت اسلامی
۹. بورکھات، تیتوس، ۱۳۹۳، کتاب هنر اسلامی زبلن و بیان
۱۰. سلطان زاده، حسین، ۱۳۹۵، کتاب هنر های اسلامی (یادداشتهایی در باب دیدگاه تیتوس بورکھات درباره هنرهای اسلامی
۱۱. محمودی زرنندی، مهناز، غفراللهی، نسرین، ۱۳۹۵، کتاب حکمت اسلامی خانه های ایزانی
۱۲. فرشته نژاد، ۱۳۷۶، طرح جامع مجموعه فرهنگی مذهبی امام زاده اقا علی عباس